

Баніт О. В., Харченко В. С., Доценко С. І.

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Український державний університет залізничного транспорту

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД: ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ

На цей час однозначно визнаною методологією навчання є студентоцентрована парадигма, основою якої є навчання, орієнтоване на студента (орієнтація на вихід), в основі якого є компетентнісна модель фахівця (профіль), створена за найактивнішої участі, поряд із викладачами, роботодавців, випускників, професійних організацій тощо [1]. Виникають питання, у чому полягає сутність цієї моделі фахівця, яка методологія застосовується для її формування? Ключова проблема: як розробити і впровадити методологічні механізми забезпечення сталої збалансованості фундаментальної і технологічної компетентнісних складових з огляду на різну швидкість їх змін і протиріччя між прагматизованим поглядом працедавців і певним консерватизмом академічної спільноти.

Отже, постає задача дослідження методології формування компетентнісної моделі фахівця.

У роботі [2] введено поняття інтегрованої моделі, яку визначають наступним чином:

«... для управління педагогічними системами професійну освіту представляють через інтегральну модель, яка включає в себе п'ять самостійних і, в той же час, взаємопов'язаних моделей:

- модель фахівця;
- модель навчальної дисципліни;
- модель управління процесом навчання;
- модель того, хто навчається;
- модель того, хто навчає (педагога).»

При цьому, основною є модель підготовки фахівця, «яка виконує роль інтегруючого елементу, що об'єднує навколо себе всі інші її компоненти.». Виникає питання, що є основою для формування моделі підготовки фахівця? В [2] з цього приводу відмічається, що:

«Найскладнішим етапом при побудові такої моделі підготовки фахівця є етап змістовного аналізу програм запланованих до викладання дисциплін і пропонованих методів навчання.».

Отже, первинними у формуванні моделі підготовки фахівця визнаються програми навчальних дисциплін. Виникає питання, яким чином визначаються необхідні для підготовки фахівця дисципліни?

З іншого боку зрозуміло, що для формування такої моделі необхідно дослідити діяльність фахівця і за допомогою відповідної методології сформувавати модель його діяльності. Маючи таку модель діяльності у формі моделі знань про його діяльність, можливим буде визначення змісту навчальних дисциплін і формування відповідних програм.

З наведеного випливає протиріччя у формі антиномії:

– для формування моделі підготовки фахівця необхідно визначити навчальні дисципліни, які входять до складу освітньої програми;

– для формування моделі підготовки фахівця необхідно попередньо сформувавати модель знань про діяльність фахівця, а отже визначитися з знаннями.

Для першого підходу у [2] пропонується:

«Необхідно побудувати цілісну систему кінцевих і проміжних цілей – від загальних до часткових цілей окремих тем. З цієї системи і виводиться набір предметів, які підлягають вивченню при підготовці професіонала з тієї чи іншої спеціальності.».

Отже, модель підготовки фахівця пропонується формувати на основі системи цілей тем, які пропонуються для вивчення студентами.

Проблема формування такої моделі ускладнюється тим, що додатково до компетентнісної моделі фахівця вводиться «профіль професійної діяльності».

Загалом маємо: модель підготовки фахівця; компетентнісна модель; профіль професійної діяльності.

Виникають питання, в чому різниця поміж моделлю підготовки фахівця, його компетентнісною моделлю та відповідно профілем професійної діяльності?

У [2] стосовно цього відмічається:

«Як зазначалося вище, розробка компетентнісної моделі, що відповідає профілю професійної діяльності, є першим кроком при реалізації компетентнісного підходу.».

Компетентнісна модель фахівця передбачає повний набір компетентностей, що характеризує ефективну поведінку людини під час виконання професійної діяльності.

Модель може містити 10–15 компетентностей. У такому розрізі компетентність інтерпретується як набір певних поведінкових індикаторів, під якими розуміються стандарти ефективної поведінки, які виявляються в діях людини, що володіє конкретною компетенцією.».

З наведеної тези слідує, що компетентнісна модель представляється як набір компетентностей. Отже це має бути певним чином сформована система компетентностей.

З одного боку пропонується сформувати систему цілей тем, які пропонуються для вивчення студентами, для побудови моделі підготовки фахівця, а з іншого, - сформувати набір компетентностей для побудови компетентнісної моделі.

Виникає питання, набір цілей та набір компетентностей можливо розглядати як моделі? Для відповіді на це запитання необхідно визначитися, власне, зі змістом поняття «модель».

Згідно Ю. А. Шрейдеру та О. О. Шарову [3, с. 7]: «Кожне представлення системи дається її членуванням на компоненти. Оскільки поміж компонентами, що утворюють членування системи, виконані деякі відносини, то ми приходимо до висновку, що представлення системи є модель.

Отже, система сама по собі не модель і навіть не множина, але може бути представлена як модель. Базовою множиною цієї моделі є множина компонентів, які виникають у цьому членуванні. Ця множина не будується із раніше заданих елементів, а навпаки, елементи її (компоненти) системи формуються у процесі опису (дослідження) системи. Зате після того, як ці елементи виділені, їх повний склад чітко визначається системою».

Згідно даного визначення набір компетентностей та набір цілей можливо вважати системами, але для того щоб вони формували відповідні моделі необхідно дослідити діяльності студента та фахівця з встановленням відповідних відносин поміж виділеними елементами цих діяльностей.

Зрозуміло, що запропоновані визначення моделей підготовки фахівця та компетентнісна модель фахівця є некоректними, тому що в

цих моделях не встановлено форми відносин поміж елементами цих моделей.

На основі результатів дослідження змісту понять «система» та «організоване ціле» встановлено, що [4]:

«Модель є цілісним відображенням оригіналу».

Чи відповідають визначені у [2] модель підготовки фахівця та компетентнісна модель фахівця наведеним визначенням та змісту поняття «модель»? Очевидно не відповідають. Це пояснюється тим, що компетентності «характеризують ефективну поведінку людини під час виконання професійної діяльності». Тобто, вони стосуються поведінки фахівця. Вони є «певними поведінковими індикаторами, під якими розуміються стандарти ефективної поведінки».

В [1] додатково вводяться категорії «компетентність» та «результати навчання». При цьому, відмічається, що поміж категоріями «компетентність» та «результати навчання» існує близькість, яка полягає у тому, що в основі обох є знання, розуміння, навички, уміння та здатності [1].

Різниця полягає в тому, що після закінчення навчання студент повинен бути здатним продемонструвати, що він знає та розуміє, якими навичками та уміннями володіє щодо діяльності у відповідній предметній області. У той самий час компетентності – це «динамічне поєднання знань, розуміння, навичок, умінь і здатностей». Отже, суть проблеми полягає у визначенні механізму динамічного поєднання знань, розуміння, навичок, умінь та здатностей.

В процесі навчання знання, розуміння, навички, уміння та здатності не тільки набуваються для кожного результату навчання, але й поєднуються механізмом динамічного поєднання і трансформуються у відповідні компетентності.

Із викладеного слідує, що відповідь на запитання про зміст категорії «компетентність» можливо отримати вирішивши проблему визначення механізму «динамічного поєднання» знань, розуміння, навичок, умінь і здатностей. Отже, для цих понять повинен існувати певний механізм формування їх динамічного поєднання. Зрозуміло, що цей механізм реалізується на основі закономірностей смислового мислення людини.

Тому подальші дослідження необхідно виконати саме у напрямку розкриття складу та змісту механізму динамічного поєднання на основі законів теорії функціональних систем П. К. Анохіна, які

розглядаються як інтелектуальні системи. У свою чергу ці системи відносяться до фізіологічної кібернетики.

Використані джерела:

1. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації [Текст] / Авт.: В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.

2. Лещенко Г. А. Компетентнісна модель фахівця як системоутворюючий чинник його професійної підготовки [Текст] / Г. А. Лещенко // Льотна академія Національного авіаційного університету. – Наукові записки Серія: Педагогічні науки. Випуск 173.– С. 32–36.

3. Шрейдер Ю. А., Шаров А. А. Системы и модели. М.: Радио и связь, 1982. 152 с.

4. Доценко С. І. Теоретичні основи створення інтелектуальних систем комп'ютерної підтримки рішень при управлінні енергозбереженням організацій : дис. д-ра. техн. наук : 05.13.06 / Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка / С. І. Доценко. – Харків, 2017. – 369 л..